

Oponentský posudok

Dizertačnej práce Mgr. Lucie Pospíšilovej **„Prostorové aspekty každodenného života“**

v zmysle Zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o zmene doplnení ďalších zákonov

Dizertačná práca skladá z dvoch formálne odlišných častí. Prvá obsahuje úvahy o zakomponovaní výskumu každodenného života do širšieho kontextu vzťahu človeka a priestoru (resp. prostredia). Táto teoreticko-metodologická časť sa postupne venuje hodnoteniu teoretických prístupov, diskusii o pozícii geografie vo výskume každodenného života a prezentuje perspektívne smery ďalšieho možného výskumu v tejto oblasti. Druhá časť tvoria práce, ktoré boli publikované autorkou, resp. v spolupráci s ďalšími autormi.

Základná (prvá) časť obsahuje 67 strán textu vrátane zoznamu použitej literatúry, ktorý obsahuje 216 položiek. Druhá časť obsahuje štyri samostatné celky, ktoré sú kópiami troch publikovaných príspevkov a textu jedného časopiseckého príspevku (v súčasnosti v procese posudzovania).

Aktuálnosť zvolenej témy

Niekoľko dekád sa geografia (najmä geografia času) pokúša porozumieť časovo-priestorovým prejavom každodenného života (Hägerstrand 1982 a 1980, Lenntorp 1999, Golledge 2000). Koncepcia geografie času vytvorila v geografii sľubnú perspektívu pre výskum dynamizmu každodenného prostredia. Súčasná geografia pracuje s konceptmi, ktoré sú relevantné z pohľadu každodenného života. Geografické poznanie nám umožňuje pochopiť činnosti, ktoré vykonávame na dennej alebo epizodickej/občasnej báze, a tiež ako každodenné konanie ovplyvňuje svet okolo nás. Tento dôraz uvádza/dostáva/zaraduje každodenné aktivity do širších kontextov, predovšetkým priestorových, a týmto snažením sa rozširuje tiež vedomie o našich osobných životoch a činnostiach a ich priestorových kontextoch v rôznych mierkach – od miestnej (blízkeho okolia) až po globálnu. Preto záujem autorky dizertačnej práce o sledovanie priestorových aspektov každodenného života človeka na pôde geografie možno hodnotiť ako počin, ktorý prispieva k rozšíreniu poznatkov humánno-geografického a širšie koncipovaného sociálno-vedného výskumu.

Zvolená téma je mimoriadne bádateľsky zaujímavá a aktuálna nielen z hľadiska časovo-priestorovej dynamiky každodenných činností človeka v prostredí, ale aj z hľadiska upresňovania pojmov terminologického systému a viacerých teoreticko-metodologických problémov. Z uvedených aspektov je možné hodnotiť spracovanú tému dizertačnej práce za významnú a aktuálnu.

Splnenie vytýčených cieľov dizertačnej práce

Podľa autorky v dizertácii je možné identifikovať viaceré / základné / hlavné ciele práce:

- z teoretického pohľadu analyzovať, resp. diskutovať geografické prístupy relevantné pre štúdium každodenného života,
- analyzovať, resp. diskutovať pozíciu geografie v rámci výskumov každodenného života (v rámci tohto cieľa autorka prezentuje ambíciu prispieť k profilácii čiastkovej subdisciplíny, ktorá, ktorá sa zaoberá priestorovými aspektmi každodenného života v širšom chápaní),
- analyzovať, resp. diskutovať metódy, ktorá je možné použiť pri výskume každodenného života,
- hľadať (nájsť) obmedzenia v každodennom živote človeka a stratégií, ktoré v svojom živote vyvíja/formuluje/koncipuje, za účelom ich prekonávania.

Prvý cieľ sa autorke podarilo úspešne naplniť. Práca poskytuje dostatočne plastický obraz o geografických prístupoch relevantných pre štúdium každodenného života. Druhý cieľ sa podarilo do značnej miery naplniť z hľadiska úspešného hľadania pozície geografie v rámci výskumov každodenného života. Ambícia prispieť k profilácii čiastkovej subdisciplíny, ktorá sa zaoberá priestorovými aspektmi každodenného života v širšom chápaní sa javí ako ťažko realizovateľná, keďže „geografia každodenného života“ je azda viac prístupom ako profitovateľnou subdisciplínou. Úspešne sa vysporiadala aj s analýzou, resp. diskusiou k metódam, ktorá je možné použiť pri výskume každodenného života.

Zvolené metódy spracovania

Autorka v dizertačnej práci vhodne použila súbor metód a techník, ktoré zodpovedajú štandardným aplikáciám v humánnej geografii. Použila aj niektoré menej tradičné, a to najmä tie, ktoré sa spájajú s implementáciou behaviorálno-geografického, resp. humanisticko-geografického prístupu. Pozitívne hodnotenie si zaslúži najmä aplikovanie kvalitatívnych metód a zakomponovanie časovo-priestorových rozpisov (time-space budgets) do sledovania mobility a každodenných činností človeka.

Výsledky a nové poznatky práce

Autorke dizertácie sa podarilo v jednoznačne geograficky orientovanej práci úspešne zakomponovať výskum každodenného života do širšieho kontextu vzťahov človeka a jeho (životného) prostredia, resp. prostredia jeho života. Kvalifikovanou diskusiou sa prepracovala k prezentovaniu vlastných predstáv o smerovaní geografických výskumov každodenného života. Prevažne teoreticky orientovaný článok „*Časové proměny městských lokalit: koncept rytmu místa v urbánní geografii*“ je výsledkom snahy priniesť ucelený pohľad na koncept rytmu miesta, pričom vychádza z niekoľkých (geografických i negeografických) diferencovaných prístupov k výskumu času a priestoru.

Nové poznatky (empirickej povahy) prinášajú tri publikácie v druhej časti práce. Publikácia „*Denní rytmus lokalit pražského centra*“ približuje život funkčne typologicky odlišných mestských lokalít (Podskalí, Josefov a Václavské náměstí) aplikáciou konceptu rytmu miesta. Cenné poznatky prináša interpretácia každodenného chodu (rytmu) týchto lokalít v širšom časovo-priestorovom kontexte. Príspevok „*Časoprostorové chování středoškolských studentů v zázemí Prahy*“ vychádza z konceptu obmedzení definovaného Hägerstrandom v 70. rokoch. Na základne podrobných analýz rozdielov v denných režimoch pražských stredoškolačkov prináša cenné poznatky o vplyvoch priestorových vzťahov a pozície(i) v sociálnom priestore na dĺžku času, ktorá je „spotrebovávaná“ rôznymi

aktivitami v priebehu dňa. Príspevok „*Každodenní život, denní mobilita a adaptační strategie obyvatel v periferních lokalitách*“ identifikuje hlavné obmedzenia/limity/bariéry (*constraints*) v každodennom živote troch obcí v rámci vnútornej periférie územia Českej republiky. Ide o príspevok, ktorého analýzy umožňujú pochopiť každodennú realitu (časovo-priestorové vzorce dennej mobility a adaptačné stratégie) v periférnom prostredí.

Prínos pre ďalší rozvoj vedy a spoločenskej praxe

Súhrn získaných poznatkov o možnostiach uplatnenia geografického prístupu k problematike každodenného života je významným prínosom z hľadiska logického utriedenia pohľadov a názorov predovšetkým zo zdrojov publikovaných odborníkmi z humánnej geografie. Kvalitne spracovaná ucelená štúdia priestorových aspektov každodenného života súčasných ľudí (z dôrazom na českú spoločnosť) je významným prínosom k formovaniu geografie každodenného života nielen v teoreticko-metodologickej rovine, ale aj v rovine empirickej.

Poznatky získané výskumom v rámci dizertácie predstavujú aj prínos pre spoločenskú prax. Niektoré z nich by mohli byť využité ako vhodné podnety pre spracovanie územno-plánovacej dokumentácie mestských častí, resp. vidieckych obcí, ako aj pre prípravu rozvojových stratégií (mikro)regiónov.

Pripomienky

- Problematika, ktorá je vo viacerých ohľadoch novátorská priniesla, aj určité úskalia v podobe prekladov niektorých odborných termínov (predovšetkým z angličtiny). Termíny ako napr. „*lifestylově diferencovaná společnost*“, „*každodenní svět*“, „*životní svět*“, „*balet těla*“, „*balet místa*“, „*časopriestorové účty*“, „*časopriestorová distanciacie*“ a ďalšie by si zaslúžili širšiu diskusiu v odborných kruhoch. Domnievam sa, že voľnejšie preklady by mohli niekedy lepšie vystihnúť obsah pojmu.

- Čitateľa zaujme časté používanie prvej osoby jednotného čísla ako napr. ...*pracuji s termínem místo, který chápu...* (str. 18), ... *Níže prezentované přístupy mě ovlivňují...* (str. 19), ... *na které bych chtěla odpovědět...* (str. 35-36), ...*Já se přikláním...* (str. 41). Vedecké práce spravidla používajú tzv. autorský plurál (my = 1. osoba množného čísla; prítomný, alebo minulý čas). Samozrejme, tento úzus však neplatí absolútne, nie je dogmou. Ak má študent (doktorand) pocit, že takéto vyjadrovanie mu je neprirodzené, môže písať v prvej osobe jednotného čísla (ja), čím však znižuje úroveň a erudovanosť svojho textu, lebo (zväčša) používa citovo podfarbenú štylizáciu vlastných myšlienok. Takýto text má bližšie k slohovej práci stredoškolača ako k odbornému textu absolventa doktorandského štúdia. Písanie je akt spoločenskej komunikácie a autorský plurál ako taký pomáha nevnašať do odborného textu/výkladu osobný tón. Autorský plurál (tzv. plurál skromnosti) je znakom skromnosti (a zároveň pisateľskej zručnosti) pisateľa. Čitateľa prirodzene vŕahuje do deja (pisateľ predpokladá, že čitateľ zdieľa jeho názory).

- Ako diskutabilné sa javí definovanie „*geografie každodenního života*“ (str. 15, 33) ako geografickej subdisciplíny (podoboru). Domnievam sa, že tento názor nezodpovedá tradičnej klasifikácii jednotlivých geografických subdisciplín. Fínsky bádateľ Olavi Granö (1981, s. 34) napr. navrhol nahradiť členenie na jednotlivé vedné subdisciplíny novou koncepciou, v ktorej by výskumy i vzdelávanie boli zamerané na určité problémy, ktoré sú považované za najvýznamnejšie. Viacerí odborníci medzi geografmi vidia možnosti geografie vo formulovaní a riešení interdisciplinárnych vedeckých problémov, ktoré si vyžadujú

kooperáciu geografov (napr. Chojnicki, 2000, alebo Cutter, Golledge a Graf, 2002). V tomto kontexte by geografia každodenného života mohla byť chápaná ako prístup k riešeniu (časovo-priestorových) každodenných problémov človeka (pozri GRANÖ, O., 1981, External Influence and Internal Change in the Development of Geography. In: Stoddart, D.R., ed., Geography, Ideology and Social Concern. Blackwell, Oxford, 17-36., CHOJNICKI, Z., 2000, Perspektywiczne problemy badawcze geografii. In: Kortus, B., Jackowski, A., Krzemień, K., eds., Nauki geograficzne w poszukiwaniu prawdy o ziemi i człowieku. Geografia w Uniwersytecie Jagiellońskim 1849-1999. Tom V. IG UJ, Kraków, 151-157., CUTTER, S.L., GOLLEDGE, R., GRAF, W.L., 2002, The Big Questions in Geography. The Professional Geographer, 54, 3, 305-317).

Záver

Na základe komplexného hodnotenia práce Mgr. Lucie Pospíšilovej možno konštatovať, že jej práca je prínosom z hľadiska viacerých aktuálnych humánno-geografických poznatkov. Je možné konštatovať, že "teoreticko-metodologické uchopenie" problematiky priestorových aspektov každodenného života v súčasnosti je kvalifikované. V empirickej rovine za evidentný prínos možno považovať hlbšie poznanie viacerých aspektov každodenného života vybraných skupín obyvateľov českej spoločnosti. Výsledky práce potvrdzujú veľmi dobrú schopnosť autorky zvládnuť základné teoreticko-metodologické a metodické postupy vedeckej analýzy a syntézy a vhodne ich aplikovať pri štúdiu vybraných časovo-priestorových aspektov každodenného života človeka.

Na základe celkového hodnotenia odporúčam prácu Mgr. Lucie Pospíšilovej „*Prostorové aspekty každodenného života*“ na obhajobu. V prípade úspešného priebehu obhajoby dizertačnej práce **odporúčam udeliť akademický titul "doktor" ("Ph.D.")** v rámci programu doktorského štúdia „sociální geografie a regionální rozvoj“.

V Bratislave 3.9.2012